

KÍSÉRLET A MAGYAR BIRTOKOS SZERKEZET MINIMALISTA LEÍRÁSÁRA

SZŐKE BERNADETT

Bevezetés

A dolgozat tárgya a magyar birtokos szerkezet felépülésének vizsgálata minimalista keretben. A birtokos szerkezet mindhárom változatával foglalkozom: a nominatívusi birtokost (*a kutya háza, az én házam*), a datívusi birtokost (*a kutyának a háza, (én)nekem a házam*) és a posztinominális datívusi birtokost (*a háza a kutyának, a házam (én)nekem*) tartalmazó szerkezetekkel.

A dolgozat elsődleges célja a birtokos szerkezetnek a korábbi elemzéseknél adekvátabb módon való leírása. A minimalista szintaxis eszköztárát felhasználva próbálom megoldani a következő problémákat: hogyan történik az esetadás a birtokos szerkezetben, hogyan tudjuk kikerülni a kettős esetadást (l. Szabolcsinál [1992a, b] a nominatívusi birtokos DP Spec-be mozogva kapja meg a datívusi esetet), mikor van egyeztetés a birtokos és a birtok között, és hogyan zajlik le ez a folyamat. Továbbá nem problémamentes a névelő kérdésköre sem: hogyan törlődik a névelő *a kutya háza*, illetve a *Lengyelország fővárosa* típusú szerkezetekben. E probléma megoldására szolgál a névelőtörlő szabály minimalista megfogalmazása.

Az első fejezetben a minimalista elméleti keret alapfogalmait és alpműveleteit fogom ismertetni, továbbá utalni fogok a főnévi csoportban megjelenő kis n szerepére, és részletesen bemutatom a jegyellenőrzés folyamatát a magyar DP-n belül. A második fejezetben kerül sor a birtokos szerkezetek levezetésére, amelyre két lehetséges megoldással is szolgálok a minimalista program újabb irányzatait figyelembe véve. Ismertetésük után azonban – előnyeik és hátrányaik számbavételével – azon elképzelés mellett fogok állást foglalni, amely a birtokos szerkezetek deriválása során felhasználja a legújabb minimalista irányzatok által mellőzött Agr-projekciót. A harmadik fejezetben a névelő kérdéskörével fogok foglalkozni, megpróbálva átdolgozni az ezen a területen elért eredményeket a minimalista program elveinek megfelelően.

1. Alapfogalmak és alpműveletek a minimalista elméleti keretben

A minimalista program célja egy olyan elméleti modell létrehozása, amely csak olyan alkotóelemeket tartalmaz, melyek megléte valamilyen szükségszerűségből adódik. További cél, hogy a szintaxis rendszerét tökéletesebbé tegyük, illetve hogy a rendszerben megjelenő tökéletlenségeket (pl. mozgatás) minimálisra csökkentjük. A Szintaxis modul feladata értelmezhető struktúrák előállítására a csatlakozó modulok számára.

A Szintaxis eszköztára is minimalizálendő. Nincs felszíni- és mélyszerkezet; a szintaktikai szerkezetekben csak olyan elemek lehetnek, amelyek kívülről (a lexikonból) kerülnek be, és a kimeneti szerkezetben csak a célmodul számára értelmezhető

jegyek lehetnek (Teljes Interpretáció Elve¹). Ha a kimeneti szerkezet a célmodul számára nem értelmezhető jegyeket tartalmaz, akkor a deriváció leereccsen, egyéb esetben konvergál.

A mozgatás az egyik legalapvetőbb tökéletlenség, az ún. Végső Megoldás (Last Resort), amely csak akkor mehet végbe, ha erre megfelelő indíték szolgál (Chomsky 1995: 46). Ilyen indíték a jegyellenőrzés kényszere (pl. a birtokos és a birtok közötti szám- és személybeli egyeztetés). Az ellenőrzésre váró jegyeket tartalmazó funkcionális kategóriák vonzást gyakorolnak a k-vezérlési tartományukban levő valamely kategóriára, amely szintén rendelkezik a szóban forgó jeggyel. A vonzás a vonzó kategóriához legközelebb eső, adott jeggyel rendelkező elemet érinti. A jegyellenőrzés kényszere miatt a vonzott elem a vonzó kategória közvetlen közelébe mozog (a fejet a vonzó fejhez csatoljuk, a frázisokat pedig a vonzó fej specifikálójába mozgatjuk).

Alapvető műveletek:

– Összeolvastás (Merge): olyan művelet, amely során az egyes elemek nagyobb egységekké strukturálódnak, s eközben megtörténik az összeálló jegyek leellenőrzése (Chomsky 1995: 226; Adger 2003: 90–91).

– Egyeztetés (Agree): a nem-kategoriális jegyeknek megengedjük, hogy k-vezérlés útján ellenőrződjenek le, s ezt a műveletet Agree-nek nevezzük. Definíciója: egy Y szintaktikai objektum, amely hordoz egy nem-értelmezhető F jegyet, k-vezérelt viszonyban van egy másik Z szintaktikai objektummal, amely egy hozzáálló F jegyet visel (Chomsky 1998/2000: 101; Adger 2003: 168).

– Mozgatás (Move): e művelet az egyeztetés és az összeolvastás kombinációja. Egyeztetést létesít α és F között, majd P(F)-et összeolvastja α projekciójával (ahol P(F) egy meghatározott, F-et tartalmazó szintaktikai egység). P(F) α specifikálója lesz (Chomsky 1998/2000:101).

1.1. A kis n szerepe a DP-ben

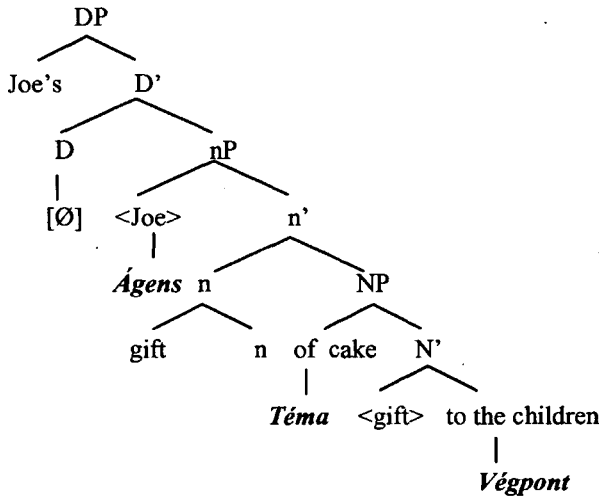
Kétféle birtokos szerkezetet különböztethetünk meg attól függően, hogy a főnévi fej rendelkezik-e argumentumszerkezettel. A birtokos szerkezet felépülését szemléltető példákban argumentumszerkezet nélküli főnévi fejek fognak szerepelni, de bemutatásuk előtt vizsgáljuk meg, hogyan épül fel a birtokos szerkezet az argumentumszerkezettel rendelkező birtok esetében.

Az argumentumszerkezettel rendelkező főnévi fejjel tematikus viszonyban állhat a birtokos, ezért ezekben a szerkezetekben szükségszerű a kis n megjelenése. Az angol nyelvben Adger szerint (2003: 138) a kis n bevezetésének motivációja az UTAH (Uniformity of θ -Assignment Hypothesis) kielégítésének kényszere, amely azt mondja

¹ Teljes Interpretáció Elve (Principle of Full Interpretation): az a kényszer, amely szerint a nem-értelmezhető jegyeknek el kell tűnniük a Szintaxisból, mielőtt a szemantikai interface szabályokat alkalmaznánk. Arra a feltételezésre épül, hogy a szintaktikai struktúra, amelyre szemantikai interface szabályok vonatkoznak, csak értelmezhető jegyekből áll. Ha a szerkezet tartalmaz nem-értelmezhető jegyeket, akkor a szemantikai szabályok nem képesek mindenre kiosztani a teljes interpretációt a struktúrában. (Chomsky 1995: 27; Radford 1997: 176; Adger 2003: 85)

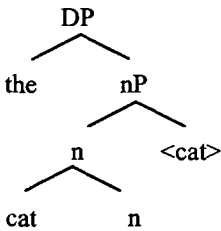
ki, hogy a predikátumok és az argumentumaik közötti thematikus viszonyt szintaktikailag ugyanazzal a szerkezeti viszonytal kell reprezentálni az alkotóelemek egyesülésekor (1).

- (1) Joe 's gift of cake to the children
 Joe GEN ajándék GEN torta -NAK a gyerek
 'Joe torta ajándéka a gyerekeknek'

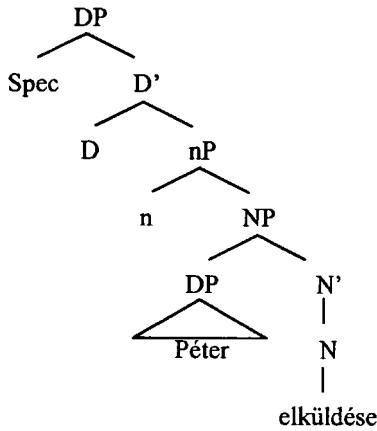
Adger (2003: 269) a kis n-t kötelező projekciónak tekinti, amely az „egyszerű” főnevek szerkezetében is megjelenik (2).

- (2) the cat

A magyar DP-ben a kis n megjelenését az alábbi példával kívánom szemléltetni (3), amelyben a birtokos thematikus szerepe téma, ezért NP Spec-be fogjuk generálni a szintaktikai objektumok összeolvasztása során.

(3) Péter elküldése (Péter thematikus szerepe: téma)

(A fenti levezetés csupán leegyszerűsített ágrajz, és csak a szemléltetést szolgálja; a birtokos szerkezet felépülése ennél bonyolultabb folyamat lesz.)

E dolgozatban az argumentumszerkezettel nem rendelkező birtok esetében nem fogom projektálni a kis n-t a DP levezetése során. Külön dolgozat tárgya lesz a kis n megjelenésének további motivációja a magyar nyelvben, illetve annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy az argumentumszerkezettel nem rendelkező főnevek esetében alkalmazzuk-e a kérdéses projekciót.

1.2. A jegyellenőrzés a DP-ben – egy magyar mondat tükrében

Ebben a fejezetben azt fogom szemléltetni, hogyan történik a jegyellenőrzés a DP-ben: hogyan kap a főnévi fej esetet, hogyan megy végbe a fej szám- és személyjegyeinek leellenőrzése. A magyar mondat esetében a következő elemzésből indulok ki: a szintaktikai objektumok egyesítése során megtörténik a DP esetjegyének kiértékelése (az ige részéről), és ez az információ D-n fog először megjelenni, majd az Agree művelete során ez a kiértékelés „végigcsorog” a DP belső szerkezetén, azaz D kiértékeli az esetjeggyel rendelkező kategóriákat. Ezt a jelenséget esetleszivárgásnak² nevezzük. Az alábbi német (4), illetve orosz (5) példa jól illusztrálja e jelenséget:

(4) den kleinen Hund
a-ACC kis-ACC kutya
'a kis kutyát'

(5) malen'kuju sobaku
kis - ACC kutya-ACC
'kis kutyát'

² Esetleszivárgás: „Ha egy esetet igénylő kategória E esetet visel, akkor ez az E eset megjelenik minden X által tartalmazott olyan esetet igénylő kategórián, amely egyébként nem rendelkezne esettel” (Bartos 2000: 707).

A következő példán (6) kívánom bemutatni, hogyan történik a jegyellenőrzés a magyar nyelvben.

(6) A gyerekek futnak.

Radford (1997: 174) nyomán háromféle jegyet különböztetek meg: fej-jegy, komplementum-jegy, specifikáló-jegy. A fej-jegyek az adott konstituens grammatikai tulajdonságait, a specifikáló-jegyek a szerkezetben előforduló specifikáló fajtáját, míg a komplementum-jegyek a komplementum fajtáját határozzák meg. A specifikáló- és komplementum-jegyek nem-értelmezhetőek, ezért ezeket le kell ellenőrizni.

	a	gyerekek	futnak
Fej-jegyek	D, u:case, Pl, 3	N, Pl, 3, u:case	? ³
Spec.-jegyek	–	–	u:D, Pl, 3, nom
Komp.-jegyek	u:N, Pl, 3	–	?

A (6)-os példában az igének – hogy végbemehessen a spec.-jegyének leellenőrzése – egy olyan DP-vel kell egyesülnie, amely többes szám 3. személyű. Ezeket az információkat a DP feje, D fogja hordozni, amelynek tehát rendelkeznie kell a következő fej-jegyekkel: [D] értelmezhető kategória-jegy,⁴ [Pl, 3] ϕ -jegyek,⁵ és egy kiértékelésre váró nem-értelmezhető esetjegy⁶ ([u:case]). D-nek vannak komp.-jegyei is: nem-értelmezhető c-szelekciós jegy⁷ ([u:N]), nem-értelmezhető ϕ -jegyek ([Pl, 3]). Azon lehetne vitatkozni, hogy D-nek milyen ϕ -jegyei vannak. Az azonban biztos, hogy D mellett csak harmadik személyű lexikális főnév jelenhet meg, tehát feltételezhetjük, hogy van személyjegye. Mivel a szakirodalomban több helyen is találtam arra utalást, hogy az angol D-nek van szám-jegye (Radford 1997: 188; Adger 2003: 261), ezért felteszem, hogy a magyar nyelvben is van. (D egy határozottsági fej-jeggel is rendelkezik.) A főnévnek, N-nek a fej-jegyei a következők: [N] értelmezhető kategória-jegy, ϕ -jegyek ([Pl, 3]) és egy kiértékelésre váró esetjegy ([u:case]).

D nem-értelmezhető c-szelekciós jegyét úgy tudjuk törölni, ha D és a hozzáálló kategória-jegyet viselő összetevő egy közös csomópont alatt egyesül a Merge művelet alkalmazása során. D szám- és személyjegye is megegyezik a főnév (N) szám- és személyjegyével, így ezek között is végbemegy az ellenőrzés, és töröljük D ϕ -jegyeit ([u: ϕ]). Esetet úgy kap a főnévi fej, hogy először T kiértékeli a D esetjegyét nominativusként ([u:case:nom]) az Agree viszony által, majd ezután D fogja kiértékelni N eset-

³ Mivel a TP felépülését nem vizsgálom, csak az alanyra vonatkozó spec.-jegyeit ismertetem az igének.

⁴ Kategória-jegy: olyan jegy, amely besorolja a szavakat a megfelelő kategóriába, a tradicionális szóosztályba (Adger 2003: 33).

⁵ ϕ -jegyek: egy adott kategória szám-, személy- és nembeli jegyei (Adger 2003: 45).

⁶ Nem-értelmezhető eset-jegy: Adger (2003: 211) szerint az ellenőrző viszony mindkét tagjának nem-értelmezhető eset-jegye van.

⁷ C-szelekciós jegy: A kategoriális-szelekciós jegy a lexikális egység azon jegye, amely megadja azoknak az elemeknek a kategóriáját, amelyek egyesülhetnek a szóban forgó lexikális egységgel (Adger 2003: 84).

jegyét. A főnév mondaton belüli beépülésével együtt járó jegyellenőrzéssel a továbbiakban nem foglalkozom, mert a birtokos szerkezeten belüli műveleteket fogom vizsgálni.

2. A birtokos szerkezet felépítése

Ebben a fejezetben azt fogom bemutatni, hogyan elemezhetjük a minimalista keretben magyar birtokos szerkezet három lehetséges megjelenési formáját (7).

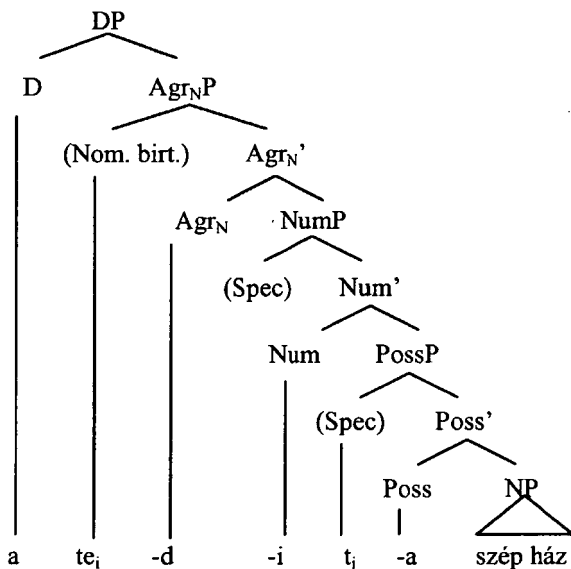
- (7) a. a kutya háza / az én házam
 b. a kutyának a háza / (én)nekem a házam
 c. a háza a kutyának / ? a házam (én)nekem

2.1. A személyes névmási birtokosok

Abból a feltevésből indulok ki, hogy a birtokos szerkezetben a birtokos és a birtok között egyeztetés történik a magyar nyelvben – legalábbis a személyes névmási birtokosok esetében –, amely morfológiailag is megjelenik a birtokon. Éppen ezért ezt az egyeztetést az alany-állítmány közötti egyeztetéshez hasonlóan kell elképzelnünk.

Adger (2003) szerint az angol nyelvben az alany és az ige közötti egyeztetés úgy történik, hogy a T ϕ -jegyei és az alany ϕ -jegyei között Agree viszony van, ezért az alany kiértékeli T [$u:\phi$]-jegyét. A kis v Infl-jegyei a T-n lévő releváns jegyekből származnak. A T-n lévő, az alany által kiértékelt ϕ -jegy és a kis v Infl-jegye között Agree viszony van, így az előbbi kiértékeli az utóbbit. Ha abból az elképzelésből indulunk ki, hogy a birtokos szerkezetben az egyeztetés az ige és az alany közti egyeztetéshez hasonlóan történik, akkor a DP-ben lennie kell egy olyan funkcionális projekciónak, amely a birtok és a birtokos közötti egyeztetés feladatát látja el. Korábban ez az Agr_N-projekció volt, ahogyan ezt megfigyelhetjük Bartos (2000) elemzésében, aki a következő szerkezetet rendel a birtokos szerkezethez (8).

- (8) a te szép házaid

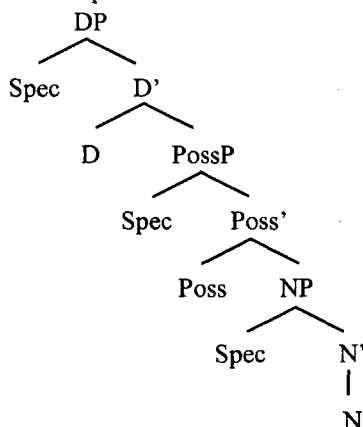

Az ágrajz magyarázata: a deriváció során először felépül az NP (*szép ház*), majd összeolvasztjuk a Poss-fejet és az NP-t a morfoszintaktikai egyesítés⁸ alkalmazásával, hiszen a Poss-fej egy affixumot tartalmaz, amely egy hordozó tövet keres magának. Ezután beillesztjük a birtokost PossP Spec-be. Num-fej és N-fej morfoszintaktikai egyesítése a következő lépés a derivációban, majd az Agr_N-fej morfoszintaktikai egyesítése következik. A birtokost Agr_NP Spec-be mozgatjuk, és itt megtörténik a nominativusi esetadás. Végül az eddig kapott szerkezettel összeolvasztjuk a névelőt, amely D-fejben fog megjelenni.

Az újabb minimalista modellek azonban mellőzik az Agr-projekciókat. A kérdés a következő: mi látja el az egyeztetési funkciót a személyes névmási birtokos és a birtok között? Az alábbiakban kétféle elképzelést ismertetek.

2.1.1. Egyeztetés a D segítségével

(9) A birtokos szerkezet felépülése:

A funkcionális projekciók szerepe a szerkezetben:

PossP: a PossP Spec-be generáljuk az argumentumszerkezettel nem rendelkező főnévi fej birtokosát, illetve ide mozgatjuk eredeti helyéről a tematikus szereppel rendelkező birtokost, ha a birtoknak van argumentumszerkezete. A Poss-fej arra szolgál, hogy ellenőrző viszonyba lépjen a birtokon lévő birtokoltságjellel.

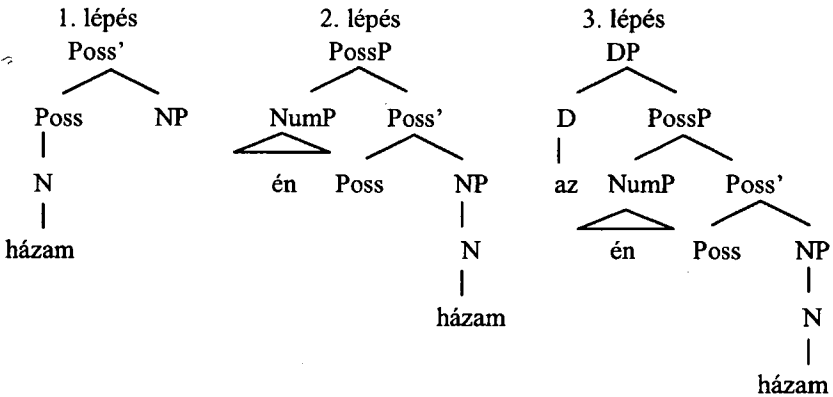
DP: A birtokos szerkezet szempontjából fontos feladata az egyeztetés véghezvitele a birtok és a birtokos között. A PossP Spec-ben lévő birtokos ϕ -jegyei kiértékelik az Agree viszony által D-n az [u:infl]-jegyet, majd ez az infl-jegy szintén az Agree viszony által kiértékeli a birtok [u:infl]-jegyét. (Ez teljesen az ige és az alany közötti egyeztetéssel való analógiát mutatja.) Továbbá D-nek van egy esetjegye is, amely vagy egy nominativusi kompl.-jegy, és ebben az esetben nem mozgatjuk a birtokost tovább,

⁸ Morfoszintaktikai egyesítés: „két szerkezetileg szomszédos kategória egyetlen szótartományt alkotó elemmé egyesül, ha az egyiknek valamilyen morfológiai kivánalma (pl. affixumok tőigénye) ezáltal kielégül” (Bartos 2000: 664).

vagy pedig egy dativusi spec.-jegy, s ekkor a birtokost DP Spec-be kell mozgatni. Ezáltal megtörténik a birtokos esetjegyének kiértékelése és törlése.

(10) az én házam

	az	én	házam	Poss
Fej-jegyek	D, Sg, 3, u:infl, u:case ⁹	PRON, Sg, 1, u:case,	N, Poss, Sg, 3, u:infl, u:case	
Spec.-jegyek				
Komp.-jegyek	nom, u:N, Sg, 3			Poss

Rövid magyarázat: Az 1. lépésben a Poss-fejen található nem-értelmezhető komp.-jegyet ([u:Poss]) leellenőrzi a birtokon lévő Poss-jegy. A 2. lépésben a PossP Spec-ben egyesítjük a birtokost az eddig kapott szerkezettel. A 3. lépésben a névelőt összeolvasztjuk a 2. lépés eredményével. A birtokos ϕ -jegyei kiértékelik D [u:infl]-jegyét [u:infl:Sg1]-ként az Agree viszony által, majd ez az infl-jegy kiértékeli a birtok [u:infl]-jegyét az Agree viszony által. Végül pedig D [nom]-jegye kiértékeli a PossP Spec-ben lévő birtokos esetjegyét [u:case:nom]-ként.

(11) énekiem a házam

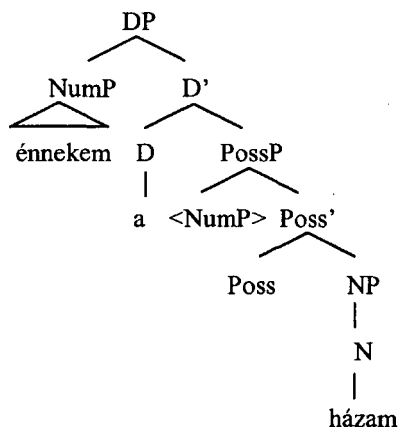
	énekiem	a	házam	Poss
Fej-jegyek	PRON, Sg, 1, u:case	D, Sg, 3, u:infl, u:case	N, Poss, Sg, 3, u:infl, u:case	
Spec.-jegyek		dat		
Komp.-jegyek		u:N, Sg, 3		Poss

⁹ Dőlt betűvel azokat a jegyeket jelölöm, amelyek nem a birtokos szerkezet levezetése során, hanem a DP-nek a mondatba való beépülése során játszanak szerepet. A birtokos szerkezetek levezetése során figyelembe kell venni a (6)-os pontban ismertetett adatokat is.

A fenti szerkezet az (10)-es példához hasonlóan fog felépülni, a különbség a 3. lépésben fog megmutatkozni: D dativusként értékeli ki a birtokos esetjegyét, és mivel D [dat]-jegye spec.-jegy, ezért a birtokosnak DP Spec-be kell mozognia (12).

(12)

A fenti elemzés előnyei:

Szabolcsi szerint (1992a, b) a nominativusi birtokos továbbmozogva a DP Spec-ben kapja meg a dativusi esetet (a birtokos két esetet kap), és ezt az ellentmondást a fenti megoldással ki lehet küszöbölni.

Az inflexiós-jegy bevezetésével el tudjuk különíteni a birtok ϕ -jegyeit és az egyeztetésből adódó, a birtokon megjelenő szám- és személy-jegyeket (Pl.: *házaim* esetében a ϕ -jegyek: Pl, 3; az infl.-jegyek: Sg, 1).

A fenti elemzés hátrányai:

Hogyan magyarázzuk, hogy D mikor oszt ki [nom]-ot, és mikor [dat]-ot; azaz min múlik, hogy a névelőnek [nom] komp.-jegye vagy [dat] spec.-jegye van?

D-nek két esete is van: mint a DP feje egy [u:case] esetjegy hordozója, illetve a birtokos számára kioszt egy spec.- vagy komp.-esetjegyet.

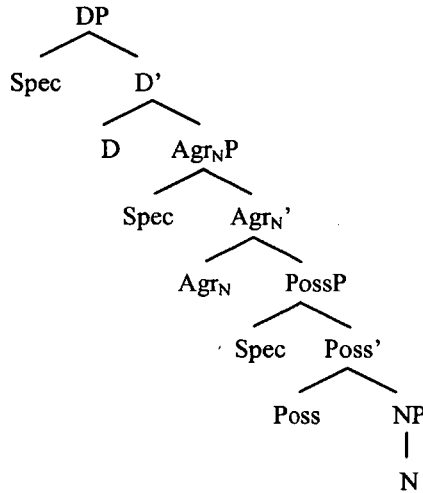
Hogyan elemezzük az alábbi kifejezést (13)? (A szakirodalomban a projekciók hierarchiája a következő: DP>NumP>PossP>NP.) Úgy tűnik, a nominativusi birtokost mégiscsak ki kell mozgatni a PossP Spec-ből ahhoz, hogy megkapjuk a szintaktikai objektumok helyes sorrendjét.

(13) a gyerek három könyve

2.1.2. Egyeztetés az Agr_{NP} segítségével

Egy másik lehetséges elemzési mód, ha a birtok és a birtokos közötti egyeztetést nem a D-re bízjuk, hanem egy olyan funkcionális projekcióra, amit – annak ellenére, amit az Agr_{NP} -ről a fentiekben megjegyeztem – most mégis Agr_{NP} -nek¹⁰ fogok nevezni.

(14) A birtokos szerkezet felépülése:

A funkcionális projekciók szerepe a szerkezetben:

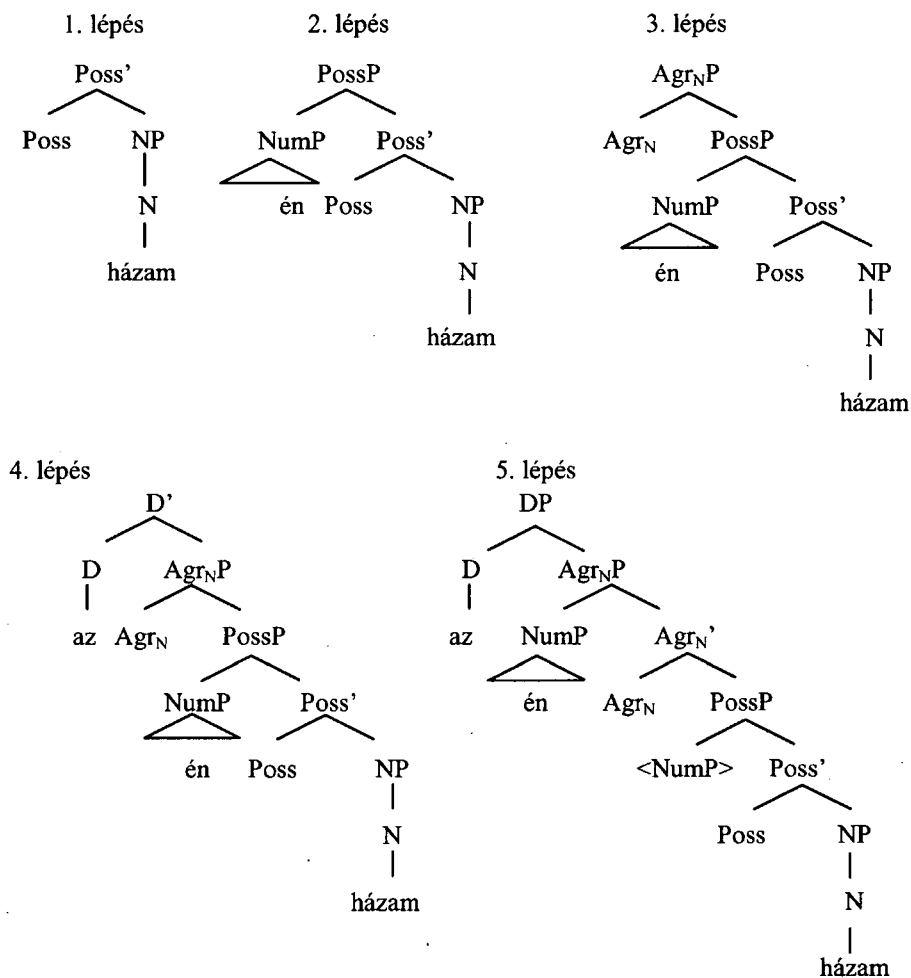
PossP: Továbbra is ugyanazt a funkciót látja el, mint az előző elemzés esetében, azaz PossP Spec-be generáljuk az argumentumszerkezettel nem rendelkező birtok birtokosát, illetve ide mozgatjuk az argumentumszerkezettel bíró főnévi fej birtokosát. A Poss-fej pedig a birtokon levő birtokosság-jellel kerül ellenőrző viszonyba.

Agr_{NP} : A birtokos és a birtok közötti egyeztetésért felelős. A birtokos kiértékeli az Agr_N inflexiós jegyét, majd Agr_N kiértékeli a birtok inflexiós jegyét. Agr_{NP} Spec-be mozgatjuk PossP Spec-ből a nominativusi birtokost, ha Agr_N -nek van [nom] esetjegye. Ha nincs, akkor D-nek lesz [dat] spec.-jegye, s ekkor a PossP Spec-ből a birtokos DP Spec-be fog mozogni.

(15) az én házam

	az	én	házam	Agr_N	Poss
Fej-jegyek	D, Sg, 3, <i>u:case</i>	PRON, Sg, 1, <i>u:case</i>	N, Poss, Sg, 3, <i>u:infl, u:case</i>	<i>u:infl</i>	
Spec.-jegyek				nom	
Komp.-jegyek	<i>u:N, Sg, 3</i>				Poss

¹⁰ Az Agr_P -projekciót minden magyar minimalista elemzés tartalmazza, és nem látom kivitelezhetőnek a mellőzését.

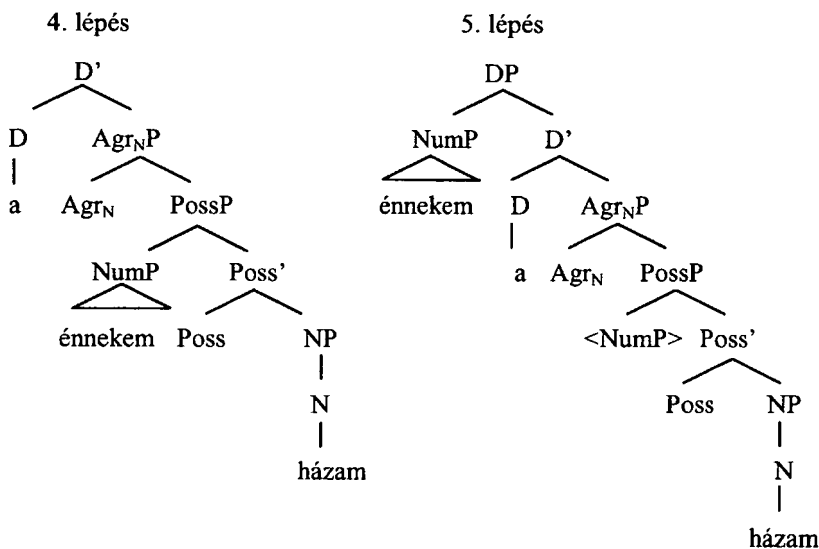

Magyarázat a levezetéshez: Az 1. lépésben leellenőrizzük a Poss-fejen lévő birtokosság-jegyvet. A 2. lépésben egyesítjük a birtokost az előző lépés eredményével. A 3. lépésben a birtokos az Agree viszony által kiértékeli Ag_N [u:infl]-jegyét Sg1-ként ([u:infl:Sg1]). Majd Ag_N kiértékeli a birtok inflexiós jegyét [u:infl:Sg1]-ként. Ag_NP Spec-pozíciója meg fog nyílni a nominativusi birtokos számára, mivel Ag_N-nek van egy [nom] spec.-jegye. A 4. lépésben a névelőt egyesítjük a 3. lépésben kapott szerkezettel. Az 5. lépésben a birtokos [u:case] esetjegyét kiértékeli Ag_N esetjegye [u:case:nom]-ként, miközben a birtokos felmozog Ag_NP Spec-be.

Azután, hogy felépült a birtokos szerkezet, és megkaptuk a teljes DP-t, megtörténik a DP beépülése a mondatba, s ekkor fog az egész szerkezet esetet kapni.

(16) énnékem a házam

	énnékem	a	házam	Agr _N	Poss
Fej.-jegyek	D, Sg, 1, u:case	D, Sg, 3, u:case	N, Poss, Sg, 3, u:infl, u:case	u:infl	
Spec.-jegyek		dat			
Komp.-jegyek		u:N, Sg, 3			Poss

Magyarázat a levezetéshez: A 3. lépésig megegyezik a (15)-ös példa levezetésével. Agr_NP Spec-pozíciója azonban itt nem fog megnyílni, mivel Agr_N-nek nincs spec.-jegye. A 4. lépésben a névelőt egyesítjük a 3. lépésben kapott szerkezettel. A névelő kiértékeli a birtokos esetjegyét dativusként, miközben a birtokos felmozog a DP Spec-be, s eközben megtörténik az ellenőrzés is. A mozgatás kiváltója D [dat] spec.-jegye.

Azután, hogy felépült a birtokos szerkezet, és megkaptuk a teljes DP-t, megtörténik a DP beépülése a mondatba, s ekkor fog az egész szerkezet esetet kapni. (A birtok és D között az egyesítés során már megtörtént a ϕ -jegyek leellenőrzése.) Így egyik elemzési módnál sem zavaró, hogy D szondaként működve esetet akar adni, hiszen a birtokosnak már lesz esete, és így folytatva a keresést, a birtokot fogja magának megtalálni, amelynek az esetjegye még kiértékelésre vár.

A fenti elemzés előnyei:

A birtokos nem kap két esetet, vagy az egyiket, vagy a másikat kapja meg.

Az (13)-as példát (*a gyerek három könyve*) is tudjuk elemezni; ebben a birtokost PossP Spec-ből Agr_NP Spec-be mozgatjuk. A projekciók sorrendje: DP > Agr_NP > NumP > PossP > NP.

A fenti elemzés hátránya:

Az újabb minimalista modellek kiküszöbölik az Agr-projekciókat.

Úgy gondolom, hogy ez utóbbi elemzés több előnnyel jár, mint a 2.1.1. pont alatt ismertetett elgondolás, sőt annak egyik jelentős hibáját is képes kiküszöbölni. Elemzésünkben semmiképpen sem hagyhatunk ki egy olyan projekciót, ahol a nominatívusi birtokos esetjegyének kiértékelése, illetve leellenőrzése történik. Mivel az egyeztetési jegyek kiértékeléséért és leellenőrzéséért is ez a bizonyos funkcionális projekció a felelős, ezért megmaradtam az Agr_NP elnevezésnél. A további elemzéseket a 2.1.2. pont alatt ismertetett elgondolás alapján fogom elvégezni.

2.2. A lexikális birtokos

Meggyőzőnek tartom Bartos (1999, 2000) és É. Kiss (2002) azon érvelését, hogy a lexikális birtokos és a birtok között nincs egyeztetés (17).

- (17) a. az ő diák – ja – i – 0
b. a Péter diák – ja – i

(17b)-ben nincs egyeztető morféma, és ezt a következő bizonyítékok támasztják alá:

a) Többes számú lexikális birtokos esetében hiányzik az egyeztető morféma (18).

- (18) a. az ő diák – ja – i – k
b. a fiúk diák – ja – i

b) A második érv Bartos (2000: 679) nevéhez fűződik. A birtokos szerkezetek mellérendeléséről a következőt mondja: egy lexikális birtokos és egy első vagy második személyű névmási birtokos esetében lehetséges a jobbcsomópont-emelés művelete, míg ugyanez nem lehetséges egy harmadik személyű és egy első vagy második személyű névmási birtokos esetében (19).

- (19) a. ? a Péter és a te diákjaid
b. * az ő és a te diákjaid

(19a)-ban végbemehet a jobbcsomópont-emelés művelete, noha az ugyanazzal az elemmel reprezentált két birtokolt főnév nem azonos (diákjai – diákjaid), de az egyik magában foglalja a másikat. (19b)-ben a két birtokolt főnevet nem reprezentálhatja ugyanaz az elem, mivel azok egymást kizáró egyeztető morfémákat tartalmaznak (diák – ja – i – 0 ↔ diák – ja – i – d).

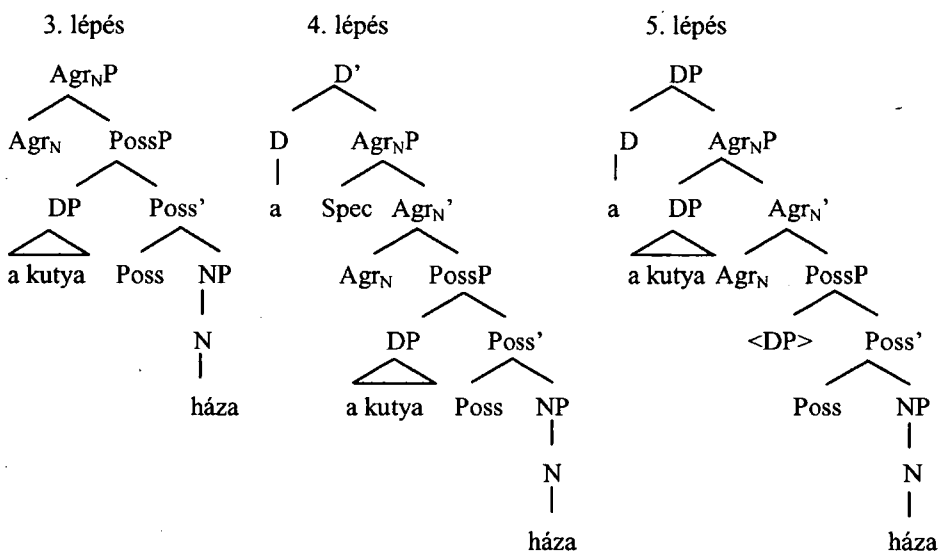
A feltevés, hogy a lexikális birtokos és a birtok között nincs egyeztetés, felveti azt a kérdést, hogy ebben az esetben miért van szükségünk az Agr_NP-re. A válasz egyszerű: a nominatívusi birtokos számára fenn kell tartanunk egy olyan Spec-pozíciót, amely DP Spec és PossP Spec között helyezkedik el, különben nem tudnánk levezetni az (13)-as példát (*a gyerek három könyve*).

A nominatívusi lexikális birtokos esetében külön problémát jelenthet a névelő kérdése: a szerkezet elején álló névelő vajon a birtokoshoz vagy a birtokhoz tartozik-e. Ezzel a problémával a 4. pontban fogok részletesebben foglalkozni. Azt azonban már

most előrebocsátom, hogy a kérdéses névelő nominativusi birtokos esetén elemzésemben a birtokoshoz fog tartozni, s a birtok névelőjét töröljük a szerkezet legelejéről.

(20) a kutya háza

	a	a kutya	háza	Agr _N	Poss
Fej-jegyek	D, Sg, 3, u:case	D, Sg, 3, u:case	N, Poss, Sg, 3, u:case		
Spec.-jegyek				nom	
Komp.-jegyek	u:N, Sg, 3				Poss

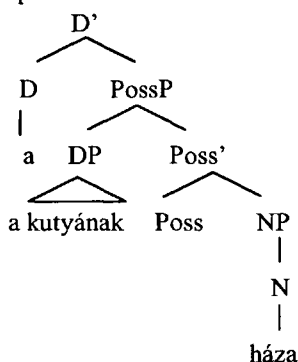
Az első két lépés megegyezik az eddigi elemzésekben bemutatott első két lépéssel, tehát a szerkezetet felépítjük a PossP-ig, a Poss-fejen levő birtokosjel ellenőrző viszonyba kerül a PossP Spec-ben levő birtokos [Poss]-jegyével. A 3. lépésben egyesítjük az Agr_N-projekciót az addig kapott szerkezettel, majd a 4. lépésben összeolvad a névelő a 3. lépés eredményével. Agr_N [nom] esetjegye megkívánja, hogy a birtokos Agr_NP Spec-be mozogjon, ahol megtörténik a birtokos esetjegyének kiértékelése és leellenőrzése [~~u:case:nom~~]-ként. A DP beépül a mondatba, és megtörténik további jegyeinek leellenőrzése. A birtok névelőjét a Spellout során fogjuk törölni: azaz fonetikailag nem fog realizálódni.

Lexikális dativusi birtokos esetén azonban valóban teljesen feleslegessé válik az Agr_N-projekció, ezért nem fog megjelenni a deriváció során.

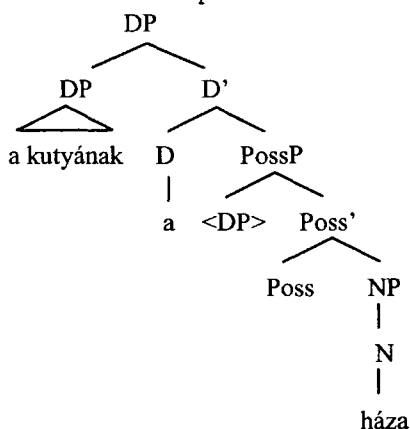
(21) a kutyának a háza

	a kutyának	a	háza	Poss
Fej-jegyek	D, Sg, 3, u:case	D, Sg, 3, u:case	N, Poss, Sg, 3, u:case	
Spec.-jegyek		dat		
Komp.-jegyek		u:N, Sg, 3		Poss

3. lépés

4. lépés

Az első két lépés a PossP felépüléséig újra megegyezik az eddig bemutatott példák levezetésének első két lépésével. A 3. lépésben azonban a névelőt fogjuk egyesíteni az addig megkapott szerkezettel. A 4. lépésben megnyílik a DP Spec-pozíció, mivel D-nek van egy [dat] spec-jegye, így a birtokos DP Spec-be mozog, miközben megtörténik az esetjegyének kiértékelése és leellenőrzése ([u:case:dat]).

2.3. A posztnominális dativusi birtokos

(22) a. a háza a kutyának

b. ? a házam (én)nekem

Először vizsgáljuk meg azt, hogy a szakirodalom milyen elemzési javaslatokat nyújt a fenti szerkezet létrehozására! Den Dikken (1999) univerzális szerkezetet tételez fel a birtokos szerkezetnek, amely a predikátumszerkezethez hasonlóan épül fel. Alapesetben a magyar dativusi birtokos (amit PP-nek tart az angol nyelv mintájára) követi a birtokot. A dativusi prepozíciónak két morfológiai alternánisa van: vagy nyíltan realizálódik a dativusi P, vagy pedig rejtve marad (zéró allomorf). Ha nyíltan realizálódik, akkor megjelenik a *-nak/-nek* rag, ha pedig zéró allomorf, akkor a birtokos nominativusi lesz. A nominativusi birtokost predikátuminverzióknak veti alá Den Dikken (a birtokos PossP Spec-be mozog a kis tagmondatból). Ha a *-nak/-nek* ragos birtokos a szerkezet elején található, akkor a kis tagmondatból egyenesen DP Spec-be mozgott.

É. Kiss Katalin (2002) szerint a dativusi birtokos szerkezet az elsődleges változat, szemben az esetenélküli birtokos szerkezettel. A dativusi birtokos a birtokolt főnév fej mögötti komplementuma. É. Kiss párhuzamot von az adjunktumok/komplementumok bizonyos típusai és a birtokos szerkezet között.

- (23) a. a student [_{PP} of chemistry] [_{PP} with long hair] →
 b. a [long-haired] [chemistry] student
- (24) a. egy papírvágó kés [_{KP} ébenfából] →
 b. egy [ébenfa] papírvágó kés
- (25) a. tüntetés [_{PP} a megszállás ellen] →
 b. [_{AdjP} [_{PP} a megszállás ellen]-i] tüntetés
- (26) a. harc [_{KP} a függetlenségért] →
 b. [_{AdjP} [_{KP} a függetlenségért] való] harc

Vannak olyan típusú argumentumok, amelyek nem jelenhetnek meg fej mögötti komplementumként vagy adjunktumként, de lehetnek specifikálók vagy módosítók (23b, 24b). Ha komplementumként/adjunktumként jelennek meg, akkor valamilyen esettel kell rendelkezniük (24a, 26a), vagy egy prepozícióval/posztpozícióval kell egyesülniük (23a, 25a). Specifikálóként vagy módosítóként eltérő kategóriajeggel fognak megjelenni. Az alábbi adatok (b) példájában a prenominális argumentumok vagy nélkülözik az esetet és a prepozíciót/posztpozíciót (23b, 24b), vagy ha van nekik, akkor az beágyazódik egy AdjP-be (25b, 26b).

A birtokos szerkezet két alternatívája, a dativusi birtokos és az esetenélküli birtokos viselkedése is hasonlóan magyarázható. A birtokos komplementumként vagy specifikálóként jelenhet meg, azaz vagy a komplementum-pozícióba (27a), vagy a PossP specifikálójába (27b) generáljuk. Az előbbi változatban jelenik meg a birtokoson a dativusi eset, míg az utóbbit É. Kiss esetenélküli birtokosnak tartja.

- (27) a. a háza a kutyának
 b. a kutya háza

Ha Den Dikken (1999) és É. Kiss (2002) azon elgondolásából indulunk ki, hogy a tárgyalt szerkezetben a levezetés során a dativusi birtokost a birtok mögé generáljuk, akkor a következő problémákkal kell szembenéznünk: kérdéses, hogy a birtok mögött milyen pozícióba kerül a dativusi birtokos. Ha ezt a megoldást követjük, akkor meg kellene oldanunk azt a kérdést is, hogy hogyan történik a [Poss]-jegy leellenőrzése. Problémát jelenthet a birtok és a birtokos közötti egyeztetés névmási birtokos esetében. Végül, de nem utolsósorban számolnunk kell azzal a problémával is, hogy hogyan történik a dativusi birtokos esetjegyének kiértékelése és leellenőrzése.

Úgy gondolom, hogy Den Dikken és É. Kiss elgondolását – a velük járó megoldatlan problémák és megválaszolatlan kérdések miatt – el kellene vetnünk.

Vajon lehetséges-e olyan elemzés, amely összhangban van a szerkezet jelöltségével, illetve jelöltségével, a nyelv típusával, valamint a nyelvi intuícióval? Mindezeket figyelembe véve és az előző pontokban bemutatott levezetésekot követve abból

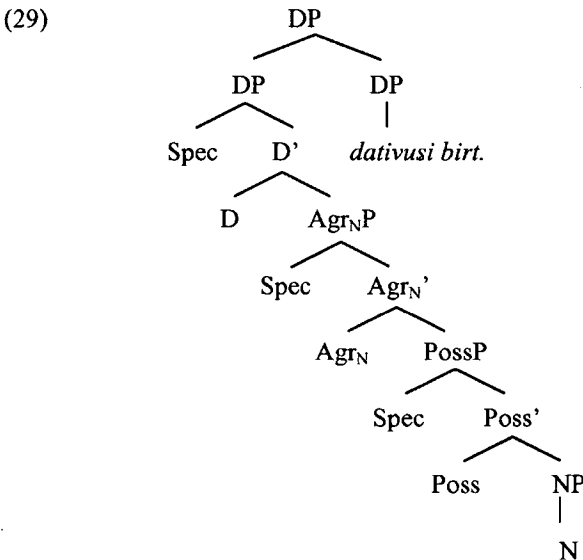
a feltevésből indulok ki, hogy a dativusi birtokos mozgatással kerül a birtok mögé. Vegyük sorra, hogy ez az elgondolás milyen problémákat vet fel! Az első kérdés, hogy pontosan hova is kerül a birtokos a deriváció során. NP komplementum-pozíciójába nem mozoghat, mivel a birtokos és argumentuma közötti thematikus viszonyt szintaktikailag ugyanazzal a szerkezeti viszsonnyal kell reprezentálni (UTAH kielégítésének kényszere). E problémát jól szemléltetik az alábbi példák:

- (28) a. (Péter) ajándéka a kutyának
 b. (a kutyának való) ajándéka Péternek

(28a)-ban *a kutyának* frázis thematikus szerepe végpont, míg (28b)-ben a *Péternek* egy dativusi birtokos. A két különböző thematikus szerepű elem nem kerülhet ugyanabba a pozícióba az UTAH megsértése nélkül.

A második probléma az, hogy a birtokos hogyan kerül hátra: milyen jegyellenőrzési kényszerrel tudjuk odamozgatni. Az a feltevés, hogy a birtokost azért mozgatjuk hátra, hogy kielégítsük az esetjegyének kiértékelésére és leellenőrzésére irányuló kényszert, egy újabb kérdést vet fel: mely funkcionális projekció fogja kiértékelni és leellenőrizni a birtokos esetjegyét? Ha a birtokos a főnévi fej komplementuma, akkor bármely, az ágrajzban NP felett megjelenő projekció feladatának adjuk az esetellenőrzés elvégzését, az szondaként működve először a főnévi fejet, azaz a birtokot fogja magának megtalálni, s annak esetjegyét fogja kiértékelni. Ezt azonban mindenképpen el kell kerülnünk, hiszen a birtok esetjegyét a DP fejének, D-nek kell kiértékelnie.

A tárgyalt szerkezet létrehozására a következő megoldást javaslom: az extrapozíció alkalmazásával biztosíthatunk megfelelő helyet a posztinominális dativusi birtokos számára.

A jegyek leellenőrzése és a birtokos esetjegyének kiértékelése ugyanúgy történik, mint a 2.1.2., illetve a 2.2. pont alatt ismertetett elemzésekben. Az azonban kérdéses, hogy milyen kényszer váltja ki a dativusi birtokos mozgását az extrapozíció műveletének alkalmazása során.

3. A névelő kérdésköre

Eddig csak olyan birtokos szerkezetekkel foglalkoztam, amelyekben egyértelmű volt, hogy a névelő a birtokhoz vagy a birtokoshoz tartozik (30).

- (30) a. az én házam
 b. énnekem a házam
 c. a kutyának a háza

Az alábbiakban azt fogom megvizsgálni, hogy mi történik a névelővel a következőhöz hasonló birtokos szerkezetekben:

- (31) a kutya háza

Szabolcsi Anna (1992a, b) a birtokos szerkezeteket úgy elemzi, hogy a névelő a birtokoshoz tartozik, s a szerkezet legelejéről, a birtokhoz tartozó névelő törlődött:

- (32) [Ø [a kutya] háza]

Szabolcsi (1992a, b) szerint a névelő törlésének kérdése olyan birtokos szerkezetekben igazán érdekes, amelyekben tulajdonnévi birtokos szerepel. „Kockáztassuk meg azt az állítást, hogy a tulajdonneveknek voltaképp mindig van névelőjük – de az, hogy a névelő a felszínen mikor jelenhet meg, meglehetősen idioszinkratikus szabályoktól függ” (Szabolcsi 1992a: 78). Ezek a szabályok az ún. törlő szabállyal együttműködve érvényesülnek. A törlő szabály¹¹ azt mondja ki, hogy a Det₁-et törölni kell, ha közvetlenül egy másik Det₁-beli vagy egy Det₂-beli¹² elem követi. Lássuk, hogyan működnek a szabályok az alábbi birtokos szerkezetekben!

- (33) a. [DP [D' [Det₁ a] [NP [DP a Lengyelország] fővárosa]
 Ø   Ø

- b. [DP [D' [Det₁ a] [NP [DP a Szovjetunió] fővárosa]
 Ø   a

- (34) a. [DP [D' [Det₁ a] [NP [DP a Péter] könyve]
 Ø   a

- b. [DP [D' [Det₁ a] [NP [DP a Péter] könyve]
 Ø   Ø

- c. [DP [D' [Det₁ a] [NP [DP a Péter] könyve]
 a   Ø

¹¹ Szabolcsi törlő szabálya a következő: Töröld Det₁-et akkor, ha közvetlenül Det₂-beli elem követi (Szabolcsi 1992a: 78; 1992b: 228). E szabályt egy korábbi munkámban (Szőke 2004: 26) a fent látható módon módosítottam.

¹² A Det₁ kategória alá a határozott névelő, míg a Det₂ kategória alá a *minden, ezen/azon, melyik, egy* stb. determinánsok tartoznak.

A fenti példákban az első névelő törlése a törlő szabály alkalmazásával történik, a második névelő törlése pedig a szótári jellemzés következményeként valósul meg. A (33 a-b) esetben azért működik a törlő szabály, mert még „látja” a birtokos névelőjét, függetlenül attól, hogy az fonetikailag realizálódik vagy sem. (34a) azokat a nyelvjárásokat illusztrálja, amelyekben a személynevek névelőzhetők, s a személynév előtt megjelenő névelő miatt alkalmazni kell a törlő szabályt. (34b) az olyan nyelvjárásokból mutat egy példát, amelyekben a személynevek nem névelőzhetők, de a törlő szabályt – mivel „látja” a fonetikailag nem realizálódó névelőt – alkalmazni kell. (34c) pedig azokat a nyelvjárásokat példázza, amelyekben a személynév önmagában nem névelőzhető, de birtokosként már megengedi a névelő használatát (l. északkeleti nyelvjárás). Ez utóbbi kivételt jelent az előző példákhoz viszonyítva, hiszen a törlő szabály nem veszi figyelembe a birtokos személynév fonetikailag nem realizálódó névelőjét.

Hogyan kezeljük a névelőt a minimalista elméletben? Abból indulok ki, hogy a tulajdonnevek is DP-t alkotnak, s a releváns információkat D fogja hordozni, amely ebben az esetben egy null D lesz.

A különböző nyelvekben számos példát találunk a null D-re. Számunkra a következő angol nyelvi példák relevánsak:¹³

- a szász genitivusi szerkezetekben (pl.: *Evan's 0 idea*)
- a tulajdonnevek előtt (pl.: *0 Peter was at the party.*)

A null D-k is hordoznak jegykötegeket, csak nincs fonológiai értékük, ezért a Spellout során nem realizálódnak: azaz nem ejtjük ki őket (Adger 2003: 261). A következő elemzést javaslom a magyar nyelvre vonatkozóan: a null D a személynevek és bizonyos földrajzi nevek előtt fog állni:

- (35) a. [$\emptyset$ [0 Lengyelország] fővárosa]
 b. [$\emptyset$ [a Szovjetunió] fővárosa]
 c. [$\emptyset$ [a Péter] háza]
 d. [$\emptyset$ [0 Péter] háza]

A kérdés csak az, hogy milyen jegy teszi lehetővé, hogy egyes tulajdonnevek előtt null D jelenjen meg. Adger (2003: 260–261) nyomán mondhatnánk azt, hogy a Lengyelország típusú tulajdonnevek a [proper]-jeggyel rendelkeznek a szótári jellemzés következményeként, ami azt jelenti, hogy közvetlenül előttük nem állhat fonetikailag realizálódó névelő, vagyis csak null D-t kaphatnak, amely rendelkezik a [proper]-jeggynek megfelelő nem értelmezhető jeggyel:

- (36)
DP	
0 [D, u:proper]	Lengyelország [proper]

¹³ A fent ismertetett példákon kívül az angol nyelvben még két különböző típusú főnévi csoportban jelenik meg a null D: a tömeg-, illetve anyagnevek előtt (*Andrew likes 0 lard on his sandwiches*), valamint a puszta többes számú főnevek előtt (*I wrote 0 letters*) (Adger 2003: 255–262).

Ez a feltevés azonban nem tűnik teljesen problémamentesnek. Először is nem rendelkezik minden tulajdonnév ezzel a jeggyel (ezért talán más elnevezést kellene adni neki), másrészt pedig vannak olyan szerkezetek, amelyekben a Lengyelország-típusú tulajdonnevek is megengedik a névelő nyílt megjelenését, azaz nincs szükségük arra, hogy ez a bizonyos [proper]-jegy blokkolja a névelő kiejtését. Ez a jelenség nemcsak egyes magyar példákra igaz, hanem az angol nyelvben is megfigyelhető.

- (37) a. a középkori Lengyelország
 b. the mediaeval Poland
 c. the clever Peter

Úgy tűnik tehát, hogy ha egy jelzőszerű elem ékelődik a névelő és a főnév közé,¹⁴ akkor a Lengyelország-típusú tulajdonnevek névelője nem null D lesz, hanem fonetikailag realizálódni fog. Erre a problémára nem terjedt ki Adger figyelme, ezért a következő megoldást javaslom:

- a) A szótárban csak azokat a tulajdonneveket látnánk el a [proper]-jeggyel, amelyek előtt közvetlenül nem jelenhet meg a névelő (a jegy elnevezésével nem kívánok foglalkozni).
 b) A Spelloutban egy olyan szabályt kellene alkalmazni, hogy a [proper]-jeggyel rendelkező főnevek előtt álló névelő csak akkor lesz null D, ha a névelő és a tulajdonnév közé nem ékelődik be más elem.
 c) Két törölő szabályunk van: 1. Töröld Det₁-et, ha közvetlenül egy másik Det₁-beli elem követi (fonológiai szabály). 2. Töröld Det₁-et, ha közvetlenül egy Det₂-beli elem követi (szintaktikai szabály).¹⁵

Tehát ha a birtokos szerkezetben lexikális főnév a birtokos, akkor a következőképpen kezelhetjük a névelő kérdését: a szerkezet elején megjelenő névelő a birtokoshoz fog tartozni, s a birtokhoz tartozó névelőt a nominatívusi birtokos esetében – a törölő szabály értelmében – töröljük a szerkezet legelejéről (38a-b). A törölés a Spelloutban történik. Ha a birtokos tulajdonnév, és rendelkezik a [proper]-jeggyel, azaz közvetlenül előtte csak null D jelenhet meg, nyílt névelő nem, akkor is alkalmaznunk kell a törölő szabályt, hiszen az ilyen típusú tulajdonnevek előtt a birtok névelője sem jelenhet meg közvetlenül (38c). Dativusi birtokos esetén, amely DP Spec-be mozog, nem kell alkalmazni a törölő szabályt, s a birtok névelője fonetikailag realizálódni fog a Spelloutban (38d).

- (38) a. [DP [D' [D Ø [POSSP [DP a kutya] háza]]]]
 b. [DP [D' [D Ø [POSSP [DP a Szovjetunió] fővárosa]]]]
 c. [DP [D' [D Ø [POSSP [DP Ø Lengyelország] fővárosa]]]]
 d. [DP [DP Ø Lengyelországnak]_i [D' [D a [POSSP [DP t_i] fővárosa]]]]

¹⁴ Az ún. demonstratívok megjelenése a DP-ben lehetővé teszi, hogy a névelő fonetikailag realizálódjon, mégpedig anélkül, hogy jelzőszerű elem ékelődne a névelő és a főnév közé (pl.: *az a Lengyelország, amelyben a nagyszüleim éltek, már nem létezik*).

¹⁵ A Det₁ Det₂ szekvencia megengedett, ha Det₂ egy adjunktum része (pl. *az egy kezdő szakács által is elkészíthető ételek*).

További vizsgálat tárgya lehetne a következő jelenség: miért nem kerülhet határozott névelő a nominativusi birtokos és a birtok közé az alábbi példákban (39b, 40b).

- (39) a. Pista anyjához való hasonlósága
 b. *Pista az anyjához való hasonlósága
 c. Pistának az anyjához való hasonlósága
 d. Pista hasonlósága az anyjához
- (40) a. Péter betegekkel való törődése
 b. *Péter a betegekkel való törődése
 c. Péternek a betegekkel való törődése
 d. Péter törődése a betegekkel

4. Összegzés

A dolgozatban a minimalista szintaxis eszköztárát felhasználva – egységes elemzésre törekedve – külön-külön levezettem a birtokos szerkezet alábbi típusait:

- (41) a. a kutya háza / az én házam
 b. a kutyának a háza / (én)nekem a házam
 c. a háza a kutyának / ? a házam (én)nekem

Bemutattam, hogyan történik a birtokos szerkezetben az esetadás, valamint a jegyellenőrzés folyamata. Mindezzel párhuzamosan kiküszöböltem a kettős esetadás problémáját.

A legfontosabb eredmények:

- a) az alany-állítmány és a birtokos-birtok közötti egyeztetés párhuzamát felhasználva elkülönítettem a birtok ϕ -jegyeit az egyeztetésből adódó szám- és személyjegyeitől, az utóbbiakat inflexiók jegyeknek nevezve;
- b) a birtokos szerkezet elemzése során figyelembe vettem és az elemzés szerves részévé tettem azt a felfogást, mely szerint a lexikális birtokos és a birtok között nincs egyeztetés;
- c) a posztinominális dativusi birtokost tartalmazó szerkezetek tárgyalása kapcsán megkérdőjeleztem a korábbi elgondolások helyességét, és javaslatot tettem arra nézve, hogy milyen irányban lehetne elindulni a kérdéses szerkezetek elemzésekor (e probléma vizsgálata további kutatások tárgyát képezhetné);
- d) behatóbban foglalkoztam a névelő problémájával a lexikális birtokost tartalmazó szerkezetek esetében, átdolgozva a korábbi eredményeket a minimalista program elveinek megfelelően;
- e) kísérletet tettem arra, hogy pontosítsam azon kérdés megválaszolását, hogy egyes tulajdonnevek előtt mikor jelenik meg null D, illetve mikor fog a névelő fonetikailag realizálódni.

Kétféle elemzést javasoltam a birtokos szerkezetek levezetésére: Az egyik esetében a birtokos és a birtok közötti egyeztetés a D segítségével történik. Ezt a fajta elképzelést azért mutattam be, mert az újabb minimalista elemzések kiküszöbölik az Agr-projekciókat; ezért fontosnak tartottam rámutatni, hogy a birtokos szerkezet esetében ez a lépés milyen derivációt eredményezne. Ezt a fajta megoldást azonban kénytelen voltam elvetni, mivel az elemzések során nyilvánvalóvá vált, hogy DP és PossP között lennie kell egy olyan funkcionális projekciónak, ahová a nominativusi birtokost mozgatjuk, mert csak így tudjuk levezetni az alábbi szerkezetet:

(42) a gyerek három könyve

Ezen okból kifolyólag a másik elemzés mellett foglaltam állást: amellet, amelyben a birtokos és a birtok közötti egyeztetésért az Agr_{NP} felelős, amely projekció DP és PossP között helyezkedik el.

HIVATKOZÁSOK

- Adger, David 2003: *Core Syntax, A Minimalist Approach*, Oxford, Oxford University Press.
- Bartos Huba 1999: *Morfoszintaxis és interpretáció: A magyar inflexiók jelenségek szintaktikai háttere*, PhD-disszertáció, kézirat, Budapest, ELTE.
- Bartos Huba 2000: Az inflexiók jelenségek szintaktikai háttere, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan III: Morfológia*, Budapest, Akadémiai, 653–762.
- Chomsky, Noam 1995: *The Minimalist Program*, Cambridge, The MIT Press, MA.
- Chomsky, Noam 1998/2000: Minimalist Inquiries: The Framework, in R. Martin et al. eds.: *Step by Step: Essays in Honor of Howard Lasnik*, Cambridge, The MIT Press, MA, 89–155.
- Den Dikken, Marcel 1999: On the structural representation of possession and agreement: The case of (anti-)agreement in Hungarian possessed nominal phrases, in Kenesei István ed.: *Crossing Boundaries: advances in the theory of Central and Eastern European languages*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 137–78.
- É. Kiss, Katalin 2002: The noun phrase, in *The Syntax of Hungarian*, Cambridge, Cambridge University Press, 151–80.
- Radford, Andrew 1997: *Syntactic theory and the structure of English, A minimalist approach*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Radford, Andrew 2004: *Minimalist Syntax: Exploring the Structure of English*, Cambridge, Cambridge University Press.

- Szabolcsi Anna 1992a: *A birtokos szerkezet és az egzisztenciális mondat*, Budapest, Akadémiai.
- Szabolcsi Anna 1992b: Birtokos és determináns a főnévi csoportban, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan I: Mondattan*, Budapest, Akadémiai, 187–234.
- Szőke Bernadett 2004: *A névelő szerkezeti helye a beágyazott NP-t tartalmazó főnévi csoportban*, szakdolgozat, kézirat, Szeged, SZTE Magyar Nyelvészeti Tanszék.

AN ATTEMPT TO DESCRIBE THE HUNGARIAN POSSESSIVE CONSTRUCTIONS IN THE FRAME OF THE MINIMALIST THEORY

BERNADETT SZŐKE

The paper examines three variations of the Hungarian possessive constructions: the nominative possessor, the dative possessor, and the dative possessor in post-nominal position. The goal of this study is to describe the Hungarian possessive construction in a more adequate way. Using the Minimalist Approach as a basis I try to solve the following problems: how does case-marking in the possessive constructions come to pass, how can the double case-marking be avoided, the agreement between the possessor and the possessum. Further more, I deal with the problems concerning the articles: the deletion of the articles in the constructions containing a nominative possessor. To solve this problem I redefined the article deletion rule on the basis of the Minimalist Approach.

In the first part of the study I introduce the basic concepts, definitions and operations of the theoretical frame I used, I refer to the role of the little *n* appearing in the noun phrase, and I show the feature checking in the Hungarian DP. In the second part of the study the derivation of the possessive construction is shown in two different ways. The advantages and disadvantages of these solutions are discussed, and I bring up arguments for the construction that uses the Agr-projection which is neglected in the latest variation of the Minimalist Approach. In the third part I deal with the questions concerning the article, I try to treat the problems according to the Minimalist Program.